

Wat is academisch vrijheid (IV)?

Aan de instellingen [universiteiten, hogescholen et cetera] wordt de academische vrijheid in acht genomen, zo luidt artikel 1.6 van de Wet op het Hoger Onderwijs. Het gaat over de professionele ruimte die docenten en onderzoekers toekomt, alsmede over de Lernfreiheit waarop studenten aanspraak mogen maken. Hogeronderwijsjurist Peter Kwikkers schreef onlangs een hele verhandeling over dit onderwerp (Science Guide 19/11/2015), waarbij hij zich afzet tegen rechtsgeleerde collega's (NVOR 2015).¹ Maar van mijn kant maak ik me vooral zorgen over de verre gaande mate waarin het beginsel van de academische vrijheid van docenten en onderzoekers door Kwikkers wordt ingeperkt.

Academische vrijheid voor **onderzoekers** behelst volgens Kwikkers de vrijheid in het beoefenen van de wetenschap, daarbij de eigen wetenschappelijke inzichten te volgen en niet afhankelijk te zijn van bepaalde politieke, filosofische of wetenschapstheoretische opvattingen. De vrijheid van wetenschapsbeoefening houdt in dat de onderzoeker zelf onderzoeksthema's kan initiëren, bij het verrichten ervan eigen inzichten kan volgen, en de ruimte krijgt zich daarover vanuit zijn wetenschappelijke en morele integriteit te verantwoorden. Daarbij geldt echter als voorwaarde, aldus Kwikkers, dat hij door vakgenoten erkende academische standaarden in acht neemt, naar academische kwaliteit streeft, aan maatschappelijke en ethische normen voldoet, en het verrichte onderzoek vanuit zijn wetenschappelijke en morele integriteit kan verantwoorden.

De academische vrijheid voor **docenten** behelst volgens Kwikkers de vrijheid om op hun vakgebied die wetenschappelijke opvattingen te verkondigen die naar hun mening de juiste zijn, en zelf de inhoud en methode van het door hen te geven onderwijs te bepalen. Ze krijgen ruimte voor eigen inzichten en creativiteit opdat ze geen compromissen hoeven te sluiten die hun wetenschappelijke of morele integriteit aantasten. Daarbij geldt echter als voorwaarde, aldus Kwikkers, dat ze hun mening over de juistheid van hun wetenschappelijke opvattingen voldoende kunnen onderbouwen, dat zij verantwoord onderwijs geven conform de geldende professionele standaarden, en dat studenten op didactisch verantwoorde wijze verder worden gebracht in het vak.

Ik ben bang dat de academische vrijheid een wassen neus wordt als onderzoekers en docenten daarop slechts onder de bovengenoemde voorwaarden aanspraak mogen maken.

1. De missie van universiteiten en hogescholen is **ware en/of bruikbare kennis te ontwikkelen, te verbreden en aan nieuwe generaties door te geven**. Die missie is doorvertaald in de functiebeschrijving van de onderzoekers en docenten. Het beginsel van de academische vrijheid houdt in dat onderzoekers en docenten niet belemmerd mogen worden in het leveren van hun bijdrage aan die missie. Met name moet ertegen worden gewaakt dat ze daarin worden belemmerd uit hoofde van redenen en belangen die strijdig zijn met de missie van universiteiten en hogescholen. Het beginsel van academische vrijheid berust op het idee dat niemand het recht heeft bepaalde wetenschappelijke hypothesen, onderzoekslijnen, onderzoeksmethoden, opvattingen, publicaties of onderwijsinhouden taboe te verklaren.

2. Het tweede bestanddeel van de missie van universiteiten en hogescholen is **studenten op te leiden voor functies op de arbeidsmarkt en hen te vormen tot professionele beroepsuitoefening**. Het beginsel van academische vrijheid houdt in dat aan docenten voldoende professionele ruimte moet worden geboden om, op basis van de eigen deskundigheid en ervaring, hun bijdrage te leveren aan de beroepsvoorbereiding van studenten en van de eigen visie op de beroepsuitoefening kond te doen.

3. Het derde bestanddeel van de missie van het hoger onderwijs is **studenten een persoonlijke vorming te bieden**, hen te helpen zich te ontwikkelen en ontplooien en hun maatschappelijke verantwoordelijkheidsbesef te bevorderen (art. 1.3 lid 5 WHW). Het beginsel van academische vrijheid houdt in dat aan

---

¹ <http://www.scienceguide.nl/201511/academische-vrijheid-geest-of-spook.aspx> (19/11/2015)
<http://nvor.nl/publicaties/academische-vrijheid-een-voorbeeld-voor-professionele-autonomie> (2015)

Een eerdere verhandeling van Kwikkers over hetzelfde onderwerp verscheen in 2014:

<http://www.scienceguide.nl/201404/vlaggenschip-zonder-geschut.aspx> (9/4/2014).

Ook wordt door de auteur verwezen naar het wetsontwerp 32396 (2010), naar de dissertatie van R.G. Louw (2011), naar het tijdschrift *Expertise* (okt. 2012) en naar een recente pornocasus (2014):

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/32396/kst-32396-2> (3/6/2010)

<https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/17700> (Het Nederlands Hoger-Onderwijsrecht, diss. Leiden 2011)

<https://maakermedia.files.wordpress.com/2012/10/expertise-2012-08.pdf>

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/bestuur-inholland-verbiedt-stage> (9/3/2014)

docenten voldoende professionele ruimte moet worden geboden om hun bijdrage te leveren aan deze vorming, onbelemmerd door politieke of pedagogische opvattingen van bestuurders of derden.

4. Een vierde bestanddeel van de missie van universiteiten en hogescholen is dat zij **een platform bieden voor het wetenschappelijke en maatschappelijke debat**. Het beginsel van academische vrijheid houdt in dat onderzoekers en docenten niet belemmerd mogen worden in hun deelname aan de open dialoog die de basis vormt voor de wetenschappelijke en maatschappelijke zoektocht naar het Ware, het Goede en het Schone.

Eigenlijk vormt dit vierde bestanddeel de kern van de academische vrijheid: universiteiten en hogescholen willen een platform zijn voor open dialoog, waarbij niemand de mond wordt gesnoerd en niemand eigen opvattingen ontzegd worden.

Open dialoog houdt enerzijds verplichtingen in: de verplichting naar elkaar te luisteren en elkaar feedback te geven. Bij open dialoog zal niemand claimen de wijsheid in pacht te hebben en zullen deelnemers zich niet hooghartig aan het debat onttrekken. *Studenten* zullen gevrijwaard worden van indoctrinatie en pedagogische knevelarij. *Docenten* zullen niet alleen de eigen opvattingen overdragen, maar ook concurrerende inzichten behandelen. *Onderzoekers* zullen de uitkomsten van hun voorgangers bespreken, hun eigen resultaten in dat licht rapporteren en mogelijk vervolgonderzoek in overweging geven.

Maar anderzijds geven de spelregels van de open dialoog ook rechten aan de deelnemers: de vrijheid om alles in discussie te brengen en ter discussie te stellen. De eerdergenoemde voorwaarden die Kwikkers aan de uitoefening van die rechten verbindt, vormen een fundamentele bedreiging van de academische vrijheid.

Wes Holleman
weblog onderwijs 1-12-2015
<http://www.onderwijsethiek.nl>